

PHEGEA

driemaandelijks tijdschrift van de

VLAAMSE VERENIGING VOOR ENTOMOLOGIE

Afgiftekantoor Antwerpen X

ISSN 0771-5277

Redactie: Dr. J.-P. Borie (Compiègne, France), T. C. Garrevoet (Antwerpen), B. Goater (Chandlers Ford, England), Dr. K. Maes (Gent), Dr. K. Martens (Brussel), A. Olivier (Antwerpen), H. van Oorschot (Amsterdam), D. van der Poorten (Antwerpen), W. O. De Prins (Antwerpen).

Redactie-adres: W. O. De Prins, Diksmuidelaan 176, B-2600 Antwerpen (Belgium).

e-mail: willy.deprins@village.uunet.be.

Jaargang 26, nummer 2

Trekvlinders in 1997, veertiende jaarverslag (Lepidoptera)

Bart Vanholder

Résumé. Lépidoptères migrants en 1997 quatorzième rapport (Lepidoptera)

Rapport sur les migrants observés en Belgique en 1997. Nous donnons un tableau avec l'information sur les migrants par décade.

Abstract. Migrant Lepidoptera in 1997 fourteenth annual report (Lepidoptera)

Report on migrants observed in Belgium in 1997. A summarising table with all information on Belgian migrants and vagrants per decade is given at the end.

Key words: Migrating Lepidoptera - Belgium.

Vanholder, B.: Droeskouter 33, B-9450 Haaltert. e-mail: bvholder@innet.be
(<http://www.club.innet.be/~pub00644/>).

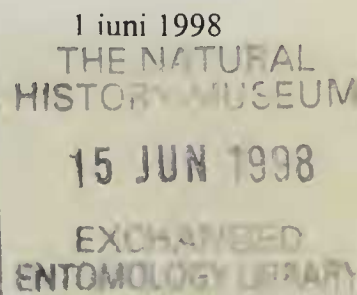
Inleiding

In 1997 werd weinig migratie opgemerkt. Hierdoor kwamen er weinig gegevens binnen. Hoewel in 1997 een record aantal nieuwsbrieven verspreid werd en er zich zeer veel nieuwe geïnteresseerden aanmeldde, hebben niet evenveel personen gereageerd. Het ontbreken van migranten zal daar wel voor iets tussen zitten en velen namen evenmin de moeite om ook de "gewone" soorten door te sturen. Zo kregen we gegevens van 78 trouwe medewerkers, d.w.z. die drie opeenvolgende jaren gegevens instuurden. Er werden gegevens van 139 verschillende mensen ingestuurd, waarvan 34 nieuwelingen voor 1997. Daarentegen hebben 54 mensen die in 1996 wel instuurden het dit jaar laten afweten. De voornaamste achteruitgang van medewerkers situeert zich onder de "nachtvlinderfanaten". Slechts 39 mensen gaven gegevens van nachtvlinders door. In dit slecht migratiejaar valt het talrijke optreden van de atalanta op, wat aanzet tot nadenken over de huidige status van deze vlinder in België. Van heel ver zullen de exemplaren die gezien werden niet afstammen... De aangename verrassingen kwamen in 1997 van enkele zwervers die de afgelopen jaren in ons land mogelijk populaties stichtten, hetgeen dus eerder duidt op uitbreiding van een (recent) ontstane populatie dan op trek; dit was het geval voor *N. antiopa*, *I. lathonia* en in mindere mate voor *N. polychloros*.

Klimatologisch overzicht van 1997

1997 was gemiddeld een zeer warm jaar (10,8°C). Slechts 4 jaren (sinds de waarnemingen te Ukkel in 1833) waren warmer: 1989, 1990, 1994 en 1995, alle dus zeer recent. Volgende punten hebben voorzeker invloed uitgeoefend op onze primaire

Phegea 26 (2) (1.VI.1998): 41

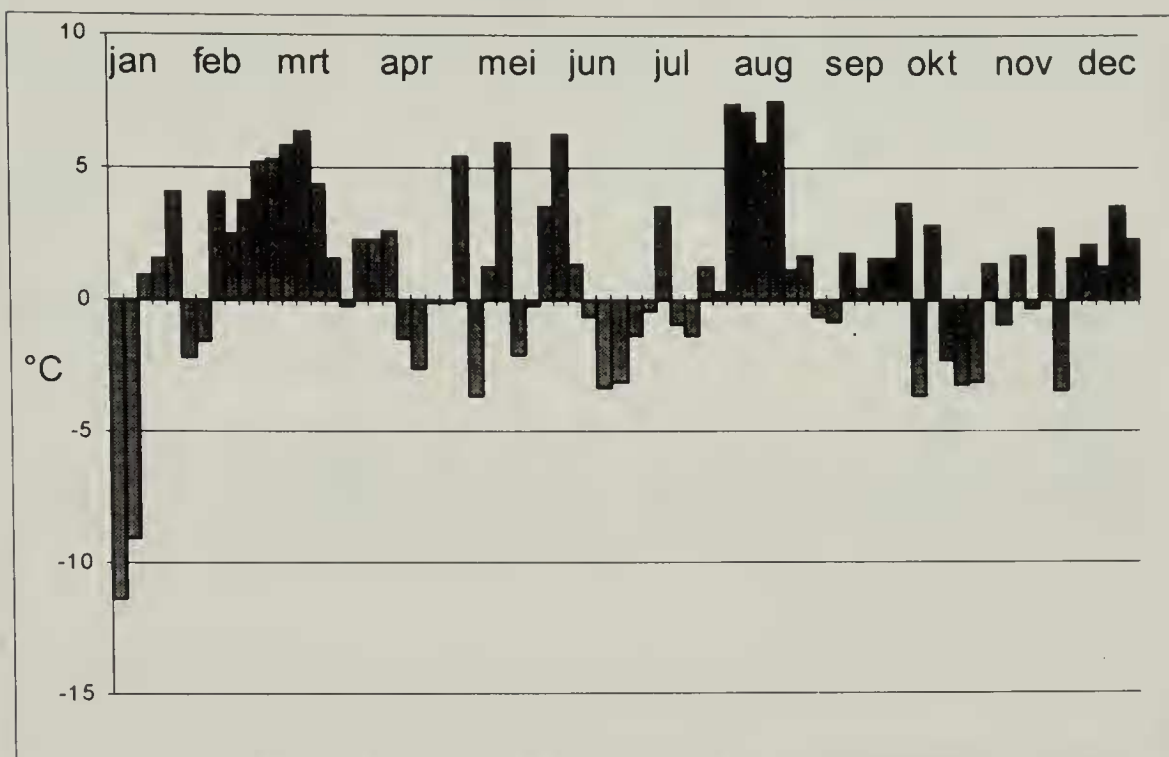

migranten of hun nakomelingen en zijn bijgevolg vermeldenswaardig. Het begin van de winter werd gekenmerkt door een uitzonderlijke koudegolf die begon op 20 december 1996. De laatste decade van december 1996 was de tweede koudste sinds het begin van deze eeuw, de eerste decade van januari 1997 was zelfs de koudste sinds het begin van de metingen in 1833. Dit maakt het natuurlijk heel interessant om na te gaan of er na zulke uitzonderlijke vorstperiodes nog soorten zijn die erin slagen de winter door te komen. Dit is vermoedelijk het geval geweest voor *V. atalanta* en *M. stellatarum*, die beide reeds in februari gezien werden. Na deze koudeperiode werd het plots veel te zacht voor de tijd van het jaar en dit bleef, op een paar dagen na, zo tot 10 april (zie fig. 1). In maart hadden we enkele malen een tropische stroming en de belofte die dit inhield voor het migratiejaar werd niet bewaarheid. Toch vond wellicht de waarneming van enkele *M. stellatarum* haar oorsprong in die warme periode. April en mei kenden laattijdige vorstperiodes, die nefast waren voor de fruitbloesems. De maand mei, relatief nat, kende afwisselend zéér zacht weer en opmerkelijke koudeprikken. De normaal reeds goed aanwezige primaire migranten waren er dit jaar niet of in lage aantallen (zie tabel trekvlinders). De eerste zomermaand, juni, moet opgesplitst worden in twee periodes. De eerste was zomers en kende vrij gunstig trekvlinderweer. Tussen 6 en 8 juni kenden we zelfs heel even tropische stromingen, één van de weinige keren in 1997. Deze voerden enkele migranten als *C. croceus*, *M. stellatarum*, *A. epsilon* en *A. atropos* met zich mee. De tweede helft van juni was druilerig met relatief overvloedige neerslag; slecht trekvlinderweer dus. Nochtans is deze periode traditioneel het belangrijkste voor de aankomst van verschillende primaire migrantensoorten.

Opvallend was de uitzonderlijk lage luchtdruk in juni. Voor deze maand wordt een dergelijke lage gemiddelde waarde slechts 1 keer per 100 jaar behaald. Dit, gecombineerd met hoofdzakelijk N-NW wind i.p.v. de gebruikelijke Z-ZW-wind, zorgde er wellicht voor dat heel wat migranten ontbraken, die normaal in juni hun aantallen volop opbouwen. We denken hier aan de zeer lage aantallen van *P. xylostella*, *V. cardui* en *A. gamma* en het ontbreken van *N. noctuella* en *A. convolvuli*.

Na een maand juli die als zeer normaal beschouwd kon worden volgde de warmste augustusmaand sinds 1833. Deze recordmaand zorgde ervoor dat de weinig talrijk aanwezige trekvlinders zich in elk geval snel ontwikkelden zo toch nog voor nakomelingen konden zorgen. Dit vertaalde zich in het aanwezigheidspatroon van *V. atalanta*, *P. saucia*, *M. stellatarum*, *C. croceus* en *A. gamma*. Vooral tussen 14 en 25 augustus kwamen continentale luchtstromingen voor die *A. convolvuli* bij ons brachten, wellicht opgegroeid bij onze zuiderburen.

September was sinds de start van ons onderzoek in 1984 voor de eerste maal zachter dan normaal met, net zoals in augustus, een abnormaal hoog aantal uren zonneschijn. Ondanks deze zeer positieve factoren voor migratie en de observatie ervan bleef het aantal waarnemingen erg laag. Er waren in de voorzomer inderdaad te weinig primaire migranten om een explosie aan nakomelingen voort te kunnen brengen in augustus of de nazomer. Dit werd mooi gekenschetst door geslaagde generaties van *V. atalanta*, *C. croceus* en *A. gamma*. Ook de meeste *V. cardui* werden in die warme zomermaand waargenomen, als vervolggeneratie op de juni-dieren. De afwezigheid van primaire migranten, ondanks het schitterende weer, duidt ook aan dat het voor de migratie van onze echte trekvlinders in augustus reeds te laat is. De laatste warme temperaturen kenden we begin oktober. Op het einde van deze maand ging de winter reeds een eerste keer in het offensief, met verschillende nachten met vorst. De aantallen van onze vertrouwde migranten, *V. cardui*, *A. convolvuli*, *M. stellatarum* gingen dan ook pijlsnel naar beneden. Desondanks kwamen in november nog steeds *M. unipuncta* voor.

Figuur 1: Afwijking van de gemiddelde temperatuur per pentade te Ukkel t.o.v. de normale temperatuur. Normale afwijking = 0°C.

Medewerkers aan het verslag 1997

A. Artoisenet, H. Bastiaens, M. Bauduin, D. Beyen, Blauwendraad, C. Bruggeman, T. Bruyneel, Buysse, B. Chanteux, J. Chapelle, J. Cleppe, P. Cluck, W. Coppens, J. De Bakker, A. De Boer, S. De Bruycker, C. De Caluwe, H. De Decker, A. De Graeve, De Kesel, G. De Prins, L. De Ridder, R. De Spiegeleire, A. De Turck, A. De Vreese, B. De Vreese, T. De Witte, Degueldere, C. Develter, J. Doucet, L. Dufraing, D. Dumont, S. Dupont, P. Durinck, G. Evrard, M. Faquaet, C. Fregat, Galoppin, T. Garrevoet, S. Giet, M. Gillard, C. Goossens, J. Grimonprez, R. Guinez, Hagenaar, A. Havrenne, G. Himschoot, K. Hoffman, P. Hollebosc, G. Hooft, I. Hoste, Fam. K. Janssens, Janssens, F. Jonckheere, H. Kinders, B. Kindts, M. Lambert, R. Laudelout, F. Leeb, A. Leveque, E. Lievens, P. Lighezzolo, R. Litt, T. Maertens, B. Maes, K. Maes, D. Minnebo, B. Misonne, H. Nagel, Noens, H. Notebaert, B. Notebaert, R. Nyst, M. Opdenacker, J. Pauwels, G. Pierloot, J. Pirlet, G. Prang, J.L. Renneson, H. Reumkens, L. Rose, J. Rysselaere, J. Sas, A. Sauvage, R. Seiller, D. Sierens, T. Sierens, S. Smets, B. Soye, G. Spanoghe, R. Spronck, S. Spruytte, E. Stassart, D. Stroobants, F. Sueur, E. Taelman, H. Tessely, G. Thoné, W. Troukens, E. Van Aelst, D. Van De Keere, F. Van De Keere, O. Van De Kerckhove, J.M. Van Den Berghe, W. Van Den Brande, M. Van Haecke, Bert Van Holder, G. Van Hoorebeke, A. Van Kerckvoorde, W. Van Kerkhoven, J. Van Kerschaever, S. Van Landschoot, R. Van Moerkerke, M. Van Moerkerke, M. Van Opstaele, J. Van Opstaele, C. Van Steenwinkel, W. Vandemaale, F. Vandenbossche, O. Vandenbossche, Bart Vanholder, D. Vanpoucke, A. Verboven, G. Verjans, P. Verloove, E. Vermandel, H. Vermersch, L. Verroken, K. Verstraeten, J. Vervaecke, P. Virlet, J. Volders, G. Wieme, C. Wintein, R. Wouters, S. Wullaert, L. Yde, M. Zwervaegeer.

Trekvlinders

Plutella xylostella (Linnaeus, 1758)

Het koolmotje is de enige trekvlinder die jaar na jaar een nieuw record weet te vestigen. De verklaring hiervoor ligt echter vooral bij het feit dat meer mensen beginnen uit te kijken naar deze micro. Dit werd geïllustreerd door het groeiend aantal "nieuwe" vindplaatsen. Het eerste vlindertje vond ik op 27 april in mijn lichtval te Haaltert. Het eerstvolgende exemplaar kwam pas op 2 juni te voorschijn te Argenteau (R. Spronck). De enige andere voorjaarsmelding was van A. De Turck op 13 juni te Wenduine. Vanaf de zomer werden opeenvolgend zeer veel vlindertjes gezien; dit begon te Oostduinkerke op 12 juli met 5 stuks. Er werden enkele zeer grote aantallen gemeld tijdens systematisch

onderzoek met een lichtval te Haaltert: zo noteerde ik 20 stuks op 22 juli, 120 de volgende dag, 230 stuks op 7 augustus, 200 de volgende dag en nog eens 115 op 12 augustus. Hier lag dus de piek in de vliegperiode met 247 exemplaren als hoogste dagtotaal op 7 augustus (zie fig. 2). Verder kwamen de gehele zomer nog relatief mooie aantallen voor. In het najaar was het koolmotje nog aanwezig tot in oktober. Er werden slechts twee vlinders in november gezien: op 26 november overdag te Lanaye (E. Stassart) en op 29 november te Haaltert op smeer (B. Vanholder). Dit is meteen de uiterste waarneming tot nu toe.

Vindplaatsen: **Ant.(64)**: Antwerpen; **Bra.(39)**: Anderlecht, Dilbeek, Heverlee, St.-Jans-Molenbeek, Watermaal; **Lim.(16)**: Kanne, Maasmechelen, Zutendaal; **Luik(49)**: Argenteau, Lanaye, Ninane, Oupeye, Visé; **Nam.(51)**: Dailly, Presgaux; **O.Vl.(1310)**: Dendermonde, Haaltert, Hamme, Sinaai, Wachtebeke; **W.Vl.(10)**: De Panne, Deerlijk, Oostduinkerke, Wenduine.

***Margaritia sticticalis* (Linnaeus, 1761)**

Slechts door één persoon gemeld (M. Gillard) het eerste exemplaar op 9 augustus te Nismes en het laatste op 17 augustus te Presgaux, beide aangetrokken door U.V.-licht.

Vindplaatsen: **Nam(2)**: Nismes, Presgaux.

***Udea ferrugalis* (Hübner, 1796)**

Slechts drie exemplaren werden vermeld: de beide eerste door M. Gillard op 2 augustus te Presgaux en 11 augustus te Spa, het derde exemplaar door H. Kinders op 18 oktober te Hamme. Gedurende de laatste 10 jaren slaagden enkel 1990 en 1994 om hoger dan 10 exemplaren te scoren.

Vindplaatsen: **Nam.(1)**: Presgaux; **Lui (1)**: Spa, **O.Vl.(1)**: Hamme.

***Nomophila noctuella* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

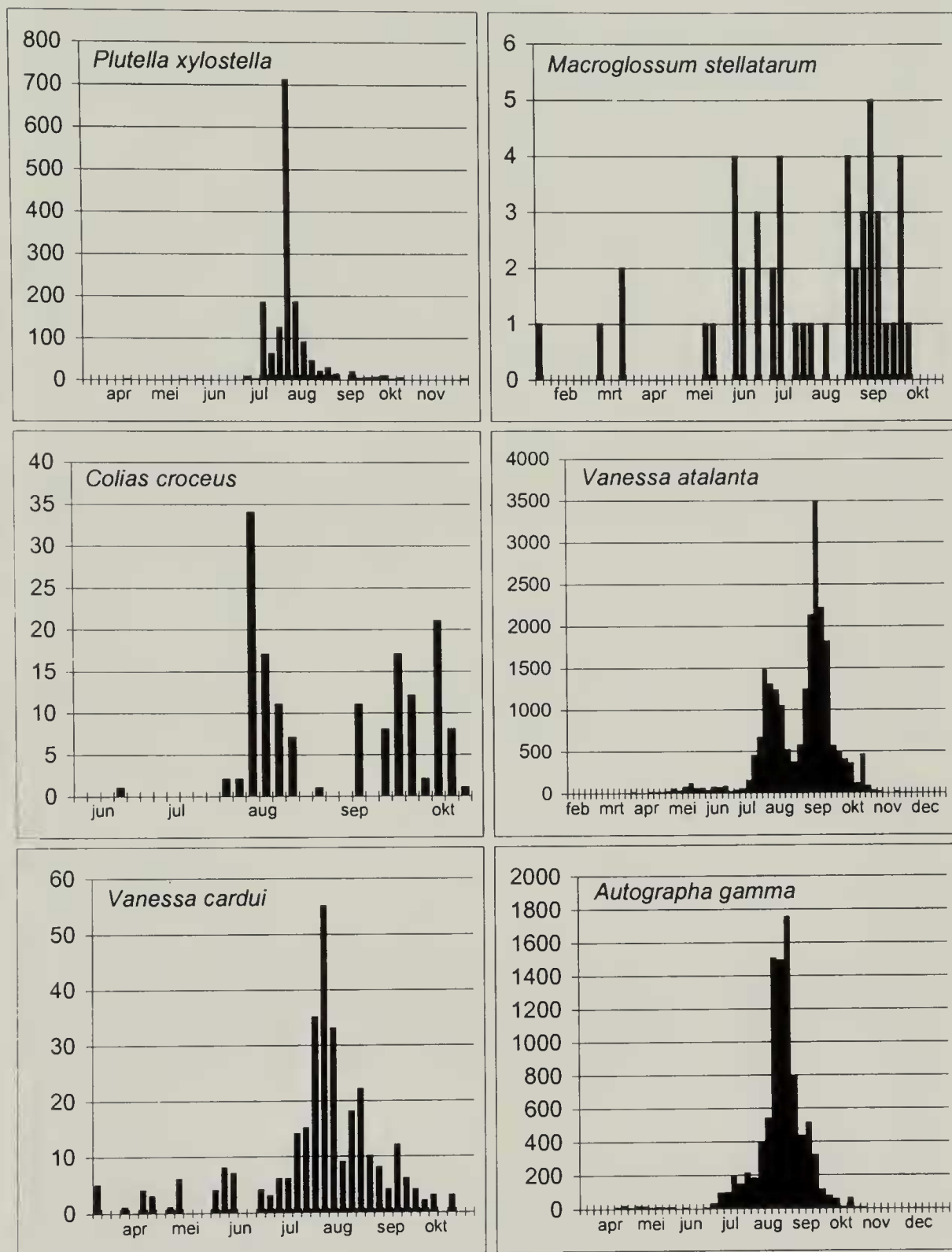
Het was met 7 waargenomen vlinders al net zo droevig gesteld als met de overige migrerende Pyralidae. Dit stond in schril contrast met het recordjaar 1996 (2875 ex.), wat er op duidt dat de soort hier niet overwintert. In oktober 1996 werden immers nog flinke aantallen gezien. Een eerste exemplaar van 1997, zonder opgave van de vindplaats, werd op 15 mei gezien. S. Wullaert zag te Linchamps op 6 juli 3 exemplaren en op 21 juli nog 2 dieren op HPL-licht. Het laatste exemplaar werd op 22 juli door UV-licht aangetrokken te Presgaux (M. Gillard).

Vindplaatsen: **Nam.(1)**: Presgaux; **Fra. (5)**: Linchamps, Onbekend (1).

***Agrius convolvuli* (Linnaeus, 1758)**

De windepijlstaart was eerder schaars in 1997. J. de Bakker vond de eerste rups in 1997 op 8 augustus te St.-Jansteen. Een eerste vlinder vloog rond de siertabak van W. Vandemaele in Deerlijk op 21 augustus en op dezelfde dag zag B. Misonne zijn eerste vlinder te Tervuren. Eind augustus-begin september volgden, her en der verspreid, al spoedig meer vlinders. Op 2 september werd het hoogste dagtotaal van 5 bereikt op evenzoveel verschillende plaatsen. Aansluitend volgden regelmatige waarnemingen tot midden september. Daarna was het vlug voorbij met te Hamme op 26 september en 5 oktober telkens een mannetje op licht (H. Kinders). Te Hulst zag J. de Bakker nog een vlinder op 28 september. Het laatste exemplaar werd op 14 oktober in Dendermonde op licht gevangen door K. Verstraeten. In totaal werden 16 van de 30 waargenomen vlinders door siertabak gelokt.

Vindplaatsen: **Ant.(1)**: Mol; **Bra.(6)**: Anderlecht, Tervuren; **Luik (1)**: Wonck; **Lux.(1)**: Marbehan; **Nam.(4)**: Auffe, **Hen.(1)**: Chimay; **O.Vl.(6)**: Dendermonde, Haaltert, Hamme; **W.Vl.(10)**: Deerlijk, Zeebrugge; **Z.Vl.(5)**: Hulst, St. Jansteen.

Figuren 2-7: Histogram per pentade van: *Plutella xylostella*, *Macroglossum stellatarum*, *Colias croceus*, *Vanessa atalanta*, *Vanessa cardui* en *Autographa gamma*.

Acherontia atropos (Linnaeus, 1758)

De eerste melding was een ongeconfirmeerde waarneming van twee exemplaren in een vangnet voor vogels te Battice op 15 juni (B. Chanteux). De tweede vermelding kwam uit Westdorpe op 22 juni (J. Hagenaar), wat dus wel goed overeenstemt met de eerst vermelde data. Er was tussen 6 en 8 juni heel even een tropische luchtstroming gevolgd door een continentale stroming tot 11 juni.

Vindplaats: Luik.(2?): Battice Z. VI.(1): Westdorpe.

Macroglossum stellatarum (Linnaeus, 1758)

er werden slechts 51 vlinders gezien in 1997. Tijdens het laatste decennium scoorden enkel 1988 (14 stuks) en 1993 (16 stuks) slechter. Het begon nochtans veelbelovend met op 5 februari een overwintenaar binnenshuis te Aubel (B. Chanteux). Ook in maart waren reeds vlinders bekend: op de 11de te Waimes (S. Giet) en op 12 maart zag D. Van De Keere een vlinder te Maldegem. Op 30 maart kwamen zelfs 2 waarnemingen binnen: te Wachtebeke en St.-Jansteen. In de eerste helft van maart kregen we enkele keren tropische luchtstromingen. Helaas werd de beloftevolle maand maart bruusk onderbroken door twee maanden met absoluut geen trekvlinderweer en bovendien nog nachtvorst in mei. Over geheel de zomer verspreid werden dan verder ook maar enkelingen gezien van *M. stellatarum*: slechts 5 tot 10 exemplaren per maand (zie fig. 3). Met wat verbeelding kunnen we zelfs twee generaties onderscheiden: de eerste van eind mei tot eind juli, de tweede vanaf de laatste pentade van augustus. De drukste maand was september met 15 waarnemingen. Het grootste dag-aantal (3 exemplaren) haalden we op de 13de. In oktober werden nog 5 exemplaren gezien; de laatste op de 5de te Veldwezelt (H. Bastiaens) en op de 6de te Deerlijk (W. Vandemaele).

Vindplaatsen: Bra.(1): Brussel; Lim.(1): Veldwezelt; Luik(10): Aubel, Pepinster, Petit-Rechain, Spa, Spixhe, Stockay, Visé, Waimes; Lux.(1): Marbehan; Nam.(3): Han-sur-Lesse, Vierves-sur-Viroin; O.VI.(15): Daknam, Gent, Hamme, Kruibeke, Maldegem, Nevele, Ronse, Sinaai, Ussel, Wachtebeke; W.VI.(6): Deerlijk, Kemmel, Nieuwkerke-Heuvelland; Z.VI.(11): Hoofdplaat, Hulst, Ijzendijke, Kloosterzande, Koewacht, Lamswaarde, Sluis, St. Jansteen, Vogelwaarde; Fra.(3): Pont-Ste.-Maxime-sur-Oise, Rouffach.

Daphnis nerii (Linnaeus, 1758)

Het was reeds sinds 1985 geleden dat we deze prachtige sphinx nog eens te gast kregen. Op 23 mei zag C. De Caluwé overdag een vers exemplaar langs de Maas te Boorseme (Maasmechelen). Het dier zat bewegingloos op het fietspad. Dat was een vrij vroege datum, zodat het om een primaire migrant kon gaan. Opmerkelijk was dat in september 1997 nog twee exemplaren in Engeland gezien werden evenals één in Frankrijk. De vergelijking met 1985 gaat ook hier op: toen werd eveneens een Oleanderpijlstaart gemeld in Engeland. Men moet wel opmerken dat deze vlinder bij kwekers erg in trek is en er praktisch continu kweekmateriaal voorradig is. Indien er vlinders werden losgelaten, worden we hier graag van op de hoogte gesteld.

Vindplaats: Lim.(1): Maasmechelen (Boorseme).

Hyles livornica (Esper, 1779)

Met deze pijlstaart zorgde H. Kinders voor de tweede verrassing van 1997. Op 12 juli bemerkte hij in de schemering een foeragerende pijlstaart bij zijn kamperfoelie. Evenals bij de vorige pijlstaart was het sinds 1985 geleden dat deze vlinder nog uit België gemeld was. Op de Engelse zuidkust is deze migrant jaarlijks aanwezig, zo ook in 1997, zij het niet echt zo talrijk als gewoonlijk.

Vindplaats: O.VI.(1): Hamme.

***Colias croceus* (Fourcroy, 1785)**

De oranje luzernevlinder vormt, samen met de atalanta, de enige aanduiding dat toch migratie is opgetreden in 1997. Hoewel we minder dan een derde haalden van het aantal uit 1996, is 155 vlinders toch het beste resultaat na 1994. Er waren duidelijk twee generaties aanwezig. Een geïsoleerde waarneming kwam uit Terneuzen op 18 juni, misschien een primaire migrant. In die periode vlogen ook de primaire migranten van de atalanta. Tussen 6 en 8 juni hadden we heel even tropische luchtstromingen. Pas vanaf 29 juli te Wevelgem startte een piek in het voorkomen van *C. croceus* (zie fig. 4). Al vlug haalden we begin augustus een piek met op 8 augustus een dagtotaal van 10 op 9 verschillende plaatsen. De tweede en derde pentade van augustus leverden 30% van alle waarnemingen. Opmerkelijk was een najaarsgeneratie die begon op 19 september te Wonck (G. Verjans). Er kwamen nog mooie aantallen voor met een top in de eerste pentade van oktober. Het beeld in het najaar wijkt ietwat af van de normale Gauss-verdeling door de vermelding van 13 vlinders te Zeebrugge op 19 oktober. Op dezelfde dag werden eveneens vlinders opgemerkt te Aarsele, Bredene en Eksaarde. De laatste oranje luzernevlinder werd op 31 oktober te Gent gezien door G. Spanoghe.

Vindplaatsen: **Ant.(1)**: Ekeren; **Bra.(2)**: Anderlecht, Braine-le-Château; **Hen.(8)**: Hensies; **Lim.(1)**: Kanne; **Luik(21)**: Petit Lanaye, Spa, Wonck; **Nam.(15)**: Freyr, Jemeppe-sur-Sambre, Mariembourg, Nismes; **O.VI.(53)**: Aalter, Bellem, Berlare, Eeklo, Eksaarde, Gent, Geraardsbergen, Knesselare, Lovendegem, Mendock, Merendree, Moerbeke, Sinaai, Ursel, Zomergem; **W.VI.(27)**: Aarsele, Bredene, Moen, Torhout, Wevelgem, Zeebrugge, Zwevegem; **Z. VI.(20)**: Hoofdplaat, Hulst, Lamswaarde, Oostbrug, Terneuzen, Zaamslagveer; **Fra.(4)**: Chantilly, Pont Sainte-Maxence-sur-Oise.

***Colias hyale* (Linnaeus, 1758)**

De gele luzernevlinder werd door 11 exemplaren vertegenwoordigd. Het eerste exemplaar werd door R. Van Moerkerke gezien op 9 juni te Aalterbrug. De zomerdieren kwamen voor vanaf 5 augustus te Ursel (M. Van Opstaele) en 6 augustus te Bellem (G. van Horebeke en J. Van Opstaele). Op 21 augustus werd de soort weer te Bellem gezien, ditmaal door J. Pauwels. Op 9 augustus werd een gele luzernevlinder te Moen door C. Winteinesignaleerd. In 1997 kwam de vlinder ook nog laat in de nazomer voor op 29 september te Hensies (L. Verroken) en 2 oktober te Ursel (J. Bruselle) en 7 oktober te Nismes (M. Gillard). Een laatste werd op 18 oktober te Nivelles opgetekend door Garin, dit is meteen de laatste vermelding ooit in het jaar.

Vindplaatsen: **Bra.(1)**: Nivelles; **Hen.(1)**: Hensies; **Nam.(2)**: Nismes, Presgaux; **O.VI.(8)**: Aalterbrug, Bellem, Ursel; **W.VI.(1)**: Moen.

***Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758)**

De atalanta haalde in 1997 meer dan 22.000 exemplaren. Dit is ruim boven de records die we tussen 1994 en 1996 optekenden. Het feit dat dit gebeurt tijdens een jaar met weinig migratie, doet vermoeden dat de soort hier niet uitsluitend als migrant voorkomt, evenals het feit dat we elk jaar overwinterraars noteren van januari tot april. Het was niet anders in 1997, ondanks de felle winterkoude in december. Een eerste vlinder werd onsesignaleerd door T. De Kesel te Zwijnaarde op 28 februari. Op 27 maart zag W. Van de Maelen te Ekeren 5 exemplaren. In dezelfde periode kwamen enkele *M. stellatarum* voor, mogelijk een vroege migratie. Er waren in maart reeds 9 vlinders gezien, maar tot einde juni bleven de waarnemingen nog toestromen. In de zomer volgden twee geslaagde generaties (zie fig. 5): de eerste tussen begin juli en midden augustus. De top van de volgende generatie lag in de tweede pentade van september. Daarin lag het hoogste dagtotaal met 1226 vlinders op 6 september. Bijna de helft van de waarnemingen kwam uit september; alle hier opgegroeide vlinders. De enige rupsen werden in juni gemeld: op 11 juni te Houtain (E. Stassart) en op 17 juni te Balen (C. Van Steenwinkel). Dit waren

dus nakomelingen van de vlinders die in mei werden gezien en ze leverden de piek in de augustusgeneratie. We tellen ongeveer anderhalve maand tussen de twee maxima. Bijzonder opvallend was het hoge aantal remigrerende vlinders in september. Zeer veel medewerkers meldden ons deze actieve remigratie. We kunnen dus vermoeden dat de grote aantallen in september voor een deel te wijten zijn aan vlinders die vanuit het noorden over ons land terugtrokken naar het zuiden. Enkele voorbeelden: een tiental exemplaren op 1 september te Rijkevorsel op doortocht naar het zuiden, op 6 september te Beerse 5-10 vlinders per minuut over een front van 50m (L. Dufraing), op dezelfde dag te Dinant 15 vlinders trekkend naar het zuiden (S. Dupont). Een tweede periode van bijzondere remigratie-activiteit situeerde zich rond 16 september: M. Lambert telde te Mariembourg verschillende tientallen trekkende vlinders per uur. Op 18 september telde L. Dufraing te Rijkevorsel 23 vlinders op 10 minuten trekkend richting ZZW over een front van 100m. M. Gillard merkte in dezelfde periode alle vlinders te Presgaux en stelde vast dat dezelfde vlinders nooit langer dan 3 dagen ter plaatse gebleven waren. Tijdens zeer regelmatige tellingen van de vlinderwerkgroep Quercus, in de streek rond Ursel, stelde M. Van Opstaele vast dat in de kanaalbermen *atalanta*'s plots in hoge aantallen opdoken in de tweede pentade van september. De volgende pentade waren ze er grotendeels verdwenen. In de tuinen daarentegen bleven de aantallen de derde en vierde pentade nog steeds hoog, de vlinders bleven er dus pleisteren. Als we de kanaalberm interpreteren als een route voor migratie en de remigrerende dieren hier slechts 1 pentade aanwezig waren, geeft dit bijkomend bewijs voor een remigratie-fenomeen. In de vierde pentade van oktober kwam nog een kleine piek voor, die samenviel met de bloei van klimop. In november noteerden we nog 10 vlinders en de laatste op 1 december in Mechelen-aan-de-Maas. Te Ciergnon werd op 2 november een vlinder uit een bosje opgeschrikt; vermoedelijk ging het hier om een exemplaar in diapause.

Per provincie, de aantallen zijn bedoeld om een beeld te vormen over de werkzaamheden van onze medewerkers: Ant.(1468); Bra.(1002); Hen.(118); Lim.(950); Luik(877); Lux.(148); Nam.(1115); O.Vl.(9056); W.Vl.(3501); Z.Vl.(3539); Fra.(337); Niet vermeld (68).

Vanessa cardui (Linnaeus, 1758)

De distelvlinder kwam slechts sporadisch voor. Na het immense aantal van 55.000 in 1996 halen we slechts 318 stuks in 1997. Dit betekent dat de distelvlinder hier duidelijk niet overwintert, anders hadden we veel meer exemplaren gezien in 1997. Hierdoor is 1997 vergelijkbaar met 1989 (met 177 stuks) en 1993 (met 134 stuks). Er zijn evenmin winterwaarnemingen bekend. Op 1 april startten we met 5 vlinders tegelijk te Adegem, opgemerkt door A. De Graeve. Het zou tot 17 april duren voor de volgende gemeld werd te Gent door B. Notebaert. In Hulst werden de eerste vlinders op 27 april gezien door Dhr. Noens. Deze enkele vroege vlinders kunnen geïnterpreteerd worden als primaire migranten; het weer was toen nog geschikt voor migratie. Er kwamen iets meer vlinders voor in mei en begin juni, maar zeker niet de migratie die we in 1996 mochten ervaren. Dit werd zeker mede veroorzaakt door het feit dat zuidelijke stroming in die periode ontbrak. Op 6 juni zag ik te Haaltert twee vlinders duidelijk naar het noorden trekken. Vanaf begin juli kwamen hier opgegroeide vlinders voor. Er vormde zich een duidelijke generatie met een top in de tweede pentade van augustus (zie fig. 6). Het hoogste dagtotaal lag op 5 augustus met 15 vlinders. Er is mogelijk enige overlapping met een latere generatie vlinders, die een top bereikte in de laatste pentade van augustus. Misschien waren dit nakomelingen van de migranten van juni. In de nazomer was het al vlug gedaan met de waarnemingen. Op 10 oktober maakte S. Spruytte te Nicuwerk-Heuvelland nog melding van een vlinder in actieve remigratie; deze vloog tegen de krachtige wind in. De laatste twee vlinders werden op 19 oktober gezien: te Wondelgem door M. Zwertvaegher en te Ophoven door G. Pierloot.

***Danaus chrysippus* (Linnaeus, 1758), nieuw voor de Belgische fauna**

Een van de markantste feiten uit 1997 was de waarneming van *Danaus chrysippus* in België. De eerste werd op 19 augustus gezien door M. Gillard in zijn tuin te Presgaux; het was toen 31°C in de schaduw. Daarmee komt de eerste vermelding voor de Belgische fauna op zijn naam. Blijft natuurlijk de vraag of het dier niet ontsnapt was uit de vlindertuin te Yvoir, waar Dhr. Raes bevestigde dat enkele vlinders konden ontsnappen. Rondvraag in de streek leverden al vlug reacties op en hierdoor konden meer exemplaren getraceerd worden. Op dezelfde 19 augustus werd nog een vlinder gezien te Montigny-le-Tilleul en Bouvignes. Verder kwamen er meldingen van 25 augustus te Macquenoise en op 26 augustus weer te Montigny-le-Tilleul. Drie van deze vlinders konden positief geïdentificeerd worden. De vlinder die door M. Gillard te Presgaux gezien werd behoorde, in tegenstelling tot de overige vlinders, tot f. *alcippus*. In die periode zijn wel luchtstromingen uit het zuiden voorgekomen zodat ook de mogelijkheid van migratie onderzocht werd. Of deze vlinder(s) op eigen vleugelkracht tot bij ons geraakte(n), kunnen we echter heel moeilijk aannemen. Voor deze in de buurt van Yvoir is het aannemelijk dat ze er ontsnapt waren. *D. chrysippus* is wel een typische migrant en kan tot ver buiten zijn normale populaties opduiken. In Noord-Afrika maken we de laatste decennia een uitbreiding mee van het areaal van deze monarchvlinder. Op de kusten van de Middellandse Zee (Boireau 1996) zijn reeds vlinders gesignaleerd, o.a. te Nice, Marseille, Cagnes-sur-Mer. De eerste vermelding op het Franse vasteland was in 1985 (Jack 1985) en sindsdien zijn alsmaar meer waarnemingen binnengelopen. In 1991 (Garcin 1997) zijn in Frankrijk (Provence) zelfs voor het eerst eitjes en rupsen aangetroffen op Asclepiadaceae, die als sierplant voorkomen in tuinen. Mogelijk kunnen lokaal dus populaties ontstaan. In Marokko, Tunesië en Algerije (Tennent 1995) zijn gedurende de laatste decennia populaties ontstaan die het recente voorkomen in Frankrijk kunnen verklaren. Opvallend hierbij is dat ongeveer 60% van de populatie in Marokko uit f. *alcippus* bestaat. Dit terwijl, zeker in recente jaren, deze vorm bijna niet gevonden werd in de beide andere landen (Tennent 1995). F. Hodzelmans nam medio september een twintigtal vlinders pleisterend waar in de Ebro-delta aan de Middellandse Zee. Het waren dieren van f. *chrysippus*; de soort hoort ook hier niet echt thuis. In Spanje waren wel vlinders bekend van Málaga en Almería! Hopelijk brengen de komende jaren meer duidelijkheid. Tot dan moeten we het stellen met de vermelding van een nieuwe soort voor de Belgische fauna. In België heeft de soort overigens geen overlevingskans, vanwege het ontbreken van de voedselplant. Gelet op de situatie in het Middellandse-Zeegebied kan een zwervend exemplaar bij ons niet volledig uitgesloten worden.

***Autographa gamma* (Linnaeus, 1758)**

De eerste vermelding uit 1997 is meteen de meest merkwaardige. B. Maes vond op 15 maart buitenshuis 3 bijna volwassen rupsen. Zij leverden de vlinders op 16 en 27 april en op 3 mei. B. Maes stipte terecht aan dat het statuut van deze vlinder in België eveneens kritisch dient te worden bekeken. Rupsen in maart betekenen immers onmiskenbaar dat de gamma-uil hier overwinterd heeft in larvaal stadium. Hierdoor zou hij dus niet meer aan het criterium voldoen van "echte trekvlinder". Er was wel in 1996 een recordaantal gamma-uiltjes, tot laat in het jaar (Vanholder 1997), met veel schade aan cultuurgewassen. Het is nu de vraag of dit bij herhaling zo kan zijn dat rupsen hier de winter doorkomen. In elk geval was de winter 1996-1997 allerm minst een zachte winter; in december 1996 en januari 1997 sneuvelden enkele sinds lang stand houdende kouderecords! Het ware interessant kweekexperimenten op te zetten met eitjes verkregen

laat in het jaar om te pogen de rups buitenshuis te overwinteren. In 1997 bereikte me zelfs een artikel uit Agricontact, een publicatie van het ministerie van Landbouw, aangaande de schade die deze soort in cultuurgewassen aanrichtte tijdens het recordjaar 1996. Er wordt vermeld dat de larven tegen lage temperaturen bestand zijn, beter dan de poppen. Er wordt eveneens aangegeven hoe lang de verschillende stadia duren bij verschillende temperaturen: eistadium van 3 dagen (26,5°C), 5 dagen (19°C), tot 11 dagen (14°C). Het larvale stadium varieert van 10 dagen (30°C), 20 dagen (20°C) tot 45 dagen (14°C). Het popstadium tenslotte duurt van 5 dagen (30°C), 7 dagen (24°C), 11 dagen (20°C) en 26 dagen (14°C) tot 100 dagen (8°C). Aldus kan aan de hand van de temperatuur voorspeld worden wanneer de soort ontwikkeld is. In 1997 werden gamma-uiltjes reeds eind april gezien te Hulst (Dhr. Noens). Begin mei waren ze plots overal aanwezig, startend met een exemplaar op 1 mei in de lichtval van G. Thoné te Maasmechelen. Dit kunnen eventueel migranten geweest zijn. Verder is slechts één enkele piek op te merken (zie fig. 7), met een maximum in de eerste week van september. Al gauw dalen de aantallen en in oktober halen ze nog slechts minder dan 200 stuks. In november waren nog twee meldingen bekend. Eén ervan was al even merkwaardig als de start van het jaar. Ik vond op 30 oktober een pop in mijn tuin. Bij binnenbrengen leverde die op 3 november de vlinder. Op 6 november werd door C. Develter te Poperinge eveneens een vlinder gemeld. Dit kan dus ook een exemplaar van dezelfde generatie geweest zijn. In december werd de laatste gamma-uil opgemerkt door Dhr. Noens te Hulst op 10 december.

Per provincie, enkel tentatief voor de activiteit van de medewerkers: Ant.(173), Bra.(684), Hen.(1), Lim.(282), Luik (218), Lux.(38), Nam.(742), O.VI.(1970), W.VI.(2330), Z.VI.(2828), Fra.(95).

***Mythimna unipuncta* (Haworth, 1809)**

Van deze uil werden vijf exemplaren gemeld, op andere vindplaatsen dan 1996. G. Verjans ving een wijfje op 10 november te Mortroux. Vier dagen later ving S. Wullaert 3 exemplaren op HPL-licht nabij de Belgische grens in Frankrijk. Een laatste werd door P. Lighezzolo te Petit-Han gevangen op 16 november. De waarnemingen laat op het jaar zijn typisch voor deze uil in België, dit ondanks de enkele vriesdagen die we in oktober reeds hadden.

Vindplaats: **Luik(1)**: Mortroux; **Nam.(1)**: Petit Han; **Fra(3)**: Les Hautes Rivières.

***Peridroma saucia* (Hübner, [1808])**

Er werden slechts drie exemplaren waargenomen: een eerste op 13 augustus met HPL-licht gelokt te Grammene (S. Wullaert), de beide andere werden eveneens in augustus gezien: op de 17de te Hamme (H. Kinders) en de laatste op smeer te Thilay in Frankrijk op de 25ste (S. Wullaert).

Vindplaatsen: **O.VI.(2)**: Grammene, Hamme; **Fra.(1)**: Thilay.

***Agrotis ipsilon* (Hufnagel, 1766)**

Er werd slechts melding gemaakt van 22 vlinders. A. De Turck meldde, ondanks zijn wekelijks inspectie op de "smeerronde" aan de kust, slechts 3 vlinders. In vorige jaren leverde dit minstens het tienvoudige op. We maakten dus weer een slecht jaar mee zoals dit in de periode 1991-1993 het geval was. Ik startte al vrij vroeg met de eerste waarneming te Haaltert op 10 juni. B. Chanteux ving het tweede exemplaar te Battice op 19 juni. Verspreid over juli en augustus kwamen enkelingen op smeer of licht. Er is geen duidelijke lijn (generaties) te brengen in de waarnemingen. Op 6 oktober had ik op smeer nog een vlinder te Haaltert en S. Wullaert meldde de laatste op 14 november in Les Hautes-Rivières.

Vindplaatsen: **Ant.(3)**: Antwerpen L.O., Rijkervorsel; **Lim.(1)**: Zutendaal; **Luik(3)**: Battice; **Nam.(3)**: Franc-Waret, Mariembourg, Presgaux; **O.VI.(8)**: Eeklo, Haaltert, Hamme, Maldegem, Wachtebeke; **W.VI.(3)**: Wenduine; **Fra(3)**: Aiglemont, Les Hautes-Rivières.

***Chrysodeixis chalcites* (Esper, 1789)**

Na een jaar zonder waarnemingen werden in 1997 toch terug 28 exemplaren vermeld. W. Troukens startte op 5 augustus, met een vlinder op vlinderstruik te Anderlecht. K. Janssens meldde 3 vlinders op licht op 12 augustus te Zwijndrecht, meteen het belangrijkste aantal per dag gezien. Hij meldde de vlinder nieuw voor de Antwerpse binnenstad op 3 september. T. Garrevoet meldde 10 ex. op feromoon te Antwerpen. op 9 september. De "extra late" exemplaren einde september en in oktober waren opmerkelijk: te Anderlecht op 29 september en 10 oktober (W. Troukens) en op 1 oktober te Deerlijk (W. Vande Maele). Het laatste exemplaar kwam van H. Kinders te Hamme.

Vindplaatsen: **Ant.(8)**: Antwerpen, Grobbendonk, Rijkervorsel, Zwijndrecht; **Bra.(6)**: Anderlecht, Heverlee; **O.VI.(3)**: Grammene, Hamme; **W.VI.(1)**: Deerlijk.

Dwaalgasten en zwervers

***Lozotaeniodes formosana* (Geyer, [1830])**

Het eerste vlindertje zat in mijn lichtval te Haaltert op 6 juli en twee dagen later vond ik het volgende. H. Kinders meldde een exemplaar te Hamme op 9 juli en een eerste vermelding voor Lokeren op 15 juli. Het hoogste aantal was op 11 juli, met naast het exemplaar te Haaltert nog twee vlinders te Wenduine. Op 9 augustus zag M. Faquaet te Koksijde een vlinder op licht. Ik kon het jaar afsluiten op 10 augustus te Haaltert. Met 19 exemplaren scoorden we vrij goed.

Vindplaatsen: **Bra(1)**: Anderlecht; **O.VI.(14)**: Haaltert, Hamme, Lokeren; **W.VI.(4)**: Koksijde, Wenduine.

***Hemaris fuciformis* (Linnaeus, 1758)**

Met 26 stuks doen we het minder goed dan gewoonlijk. J. Chapelle zag een eerste glasvleugelpijlstaart te Ensival op 14 mei, de tweede te Pepinster op 24 mei. Tussenin lagen enkel Franse data (A. Leveque). Het hoogste aantal werd op 4 juni vastgelegd met 6 vlinders te Han-sur-Lesse en Vierves-sur-Viroin. F. Leeb vond het laatste exemplaar van de eerste generatie te Spa op 27 juni. Rupsen werden enkel door M. Gillard aangetroffen tussen 21 en 28 juli. De tweede generatie werd enkel in Frankrijk opgetekend te Pont Sainte-Maxence-sur-Oise tussen 20 juli en 3 augustus.

Vindplaatsen: **Luik(5)**: Ensival, Pepinster, Spa ; **Hen.(3 rupsen)**: Chimay; **Nam. (7+9 rupsen)**: Couvin, Han-sur-Lesse, Presgaux, Vierves-sur-Viroin; **Fra.(14)**: Pont Ste. Maxence-sur-Oise, Rouffach, Thilay.

***Proserpinus proserpina* (Pallas, 1772)**

E. Stassart schreef op zijn eentje het gehele Belgische verhaal voor deze pijlstaart in 1997. Hij was bijzonder succesvol in het vinden van rupsen. Adulten werden in 1997 niet gemeld. Te Loën werden 25 rupsen aangetroffen op 9, 10, 13 en 14 juli, variërend in grootte tussen het 2de stadium en bijna volgroeid. Er blijkt dus een stevige populatie te bestaan in de regio van de St.-Pietersberg te Luik. Op 26 juli kon hij nog 2 rupsen te Barvaux aantreffen. De vondsten gebeurden alle op dwergbastaardwederik (*Epilobium* sp.).

Vindplaatsen: **Luik (25 rupsen)**: Loën; **Lux (2 rupsen)**: Barvaux-sur-Ourthe.

***Hyles euphorbiae* (Linnaeus, 1758)**

Er werden op 9 juni twee vlinders op licht gevangen te Vance door M. Faquaet. Op dezelfde plaats werd in 1996 eveneens een vangst gedaan. Aan de Belgische kust werden

de rupsen weerom talrijk aangetroffen: A. De Turck telde te Nieuwpoort op 2 augustus meer dan 50 rupsen.

Vindplaatsen: W.VI.(50 rupsen): Nieuwpoort; Lux (2): Vance.

***Hyles gallii* (Rottemburg, 1775)**

Het aantal walstropijlstaarten bleef laag in België. Er zijn nog steeds rupsen, maar lang niet zo talrijk als enkele jaren geleden. Een vlinder werd op 5 juni aangetroffen te Martelange (F. Leeb). Op 8 juni ontpopte een vlinder geweest uit een rups in 1996 gevonden te La Roche door J.M. Van Den Berghe. Rupsen werden vooral door F. Leeb gevonden te Born. Tussen 22 en 29 juli in totaal 21 stuks. Op 9 augustus meldde J.-L. Renesson een volgroeide rups uit zijn tuin te Marbehan. M. Gillard vond op 9 en 10 augustus nog 16 rupsen te Hockay. Op 28 juli had hij op dezelfde plaats nog geen enkele rups aangetroffen. De rupsjes waren wellicht nog te klein op dat moment.

Vindplaatsen: Luik.(43 rupsen) : Born (Sankt Vith), Hockay. Lux (1 imago + 2 rupsen): Marbehan, Martelange.; Nam(1) : La Roche (rups uit 1996).

***Iphiclides podalirius* (Linnaeus, 1758)**

De koningspage kende een succesvol jaar met 22 meldingen. In de ons van oudsher bekende biotopen was hij aanwezig vanaf 3 mei tot 4 juni. Op 29 mei zag ik minimum 10 vlinders op 2 plaatsen. Eén waarneming valt buiten het normale verspreidingsgebied: op 24 mei te Baalhoek.

Maandtotaal: mei 16, juni 6.

***Papilio machaon* (Linnaeus, 1758)**

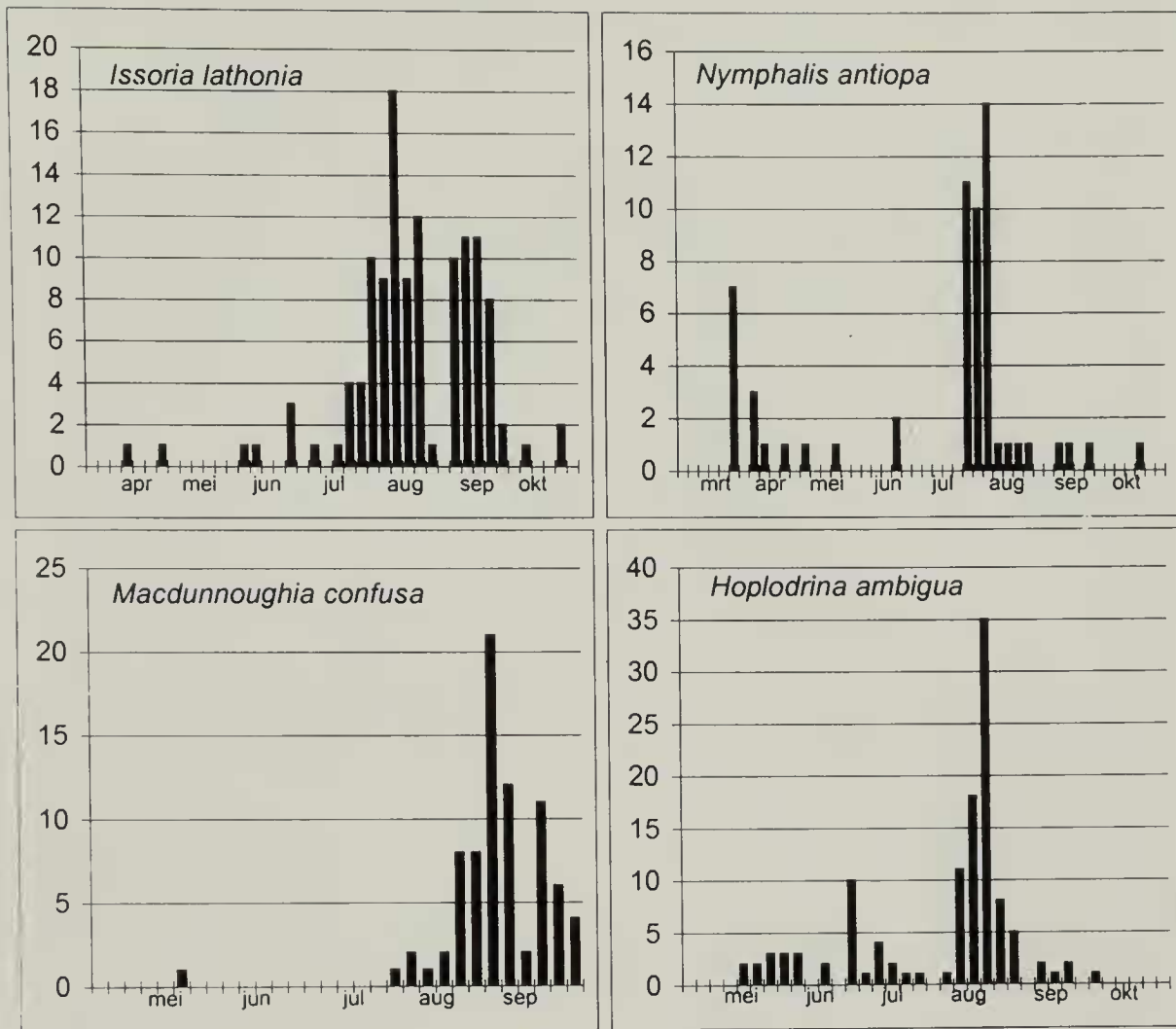
Voor de koninginpage was 1997 zeker geen slecht jaar. Met 277 waarnemingen van vlinders en rupsen legden we een mooi aantal vast, dat sinds 1992 niet meer gehaald werd. deze soort begon volgens L. Verroken al zeer vroeg te vliegen op 6 april te Hensies en Harchies. Nooit voorheen hadden we een zo vroege melding van *P. machaon*. Op 8 april zag J. Chapelle 2 vlinders te Sougné-Remouchamps. Dan was het wachten tot 1 mei te Stockay (M. Lighezzolo). Verder vloog in mei een geslaagde eerste generatie met de laatste vlinder op 26 juni te Stembert. Opvallend genoeg werden de eerste rupsen pas midden augustus opgemerkt, midden in de tweede generatie die startte op 11 juli. De rupsen werden gedurende geheel de maand augustus tot midden september gevonden op peenloof (*Daucus carota*). W. Troukens deed een eerder late rupsenvondst te Dilbeek op 24 september. De soort vloog nog erg laat tot 13 oktober, toen nog 4 vlinders opgemerkt werden te Graauw.

Vindplaatsen: Ant.(2): Mol, Wondelgem; Bra.(50): Anderlecht, Averbode, Dilbeek, Korbeek-Dijle, Neerijse, Vilvoorde; Hen.(6): Harchies, Hensies; Lim.(28): Dilsen Houthalen, Kanne, Kessenich, Lanaken, Maaseik, Maasmechelen, Ophoven, Veldwezelt, Vroenhoven; Luik(82): Antheit, Battice, Dison, Lanaye, Sart-en-Fagne, Sougné-Remouchamps, Stembert, Stockay, Visé, Waremme; Lux.(3): Marbehan; Nam.(39): Auffe, Belvaux, Clermont, Han-sur-Lesse, Nismes, Presgaux, Resteigne, Romedenne O.VI.(16): Bellem, Daknam, Elversele, Merendree, Overmere, Poesele, Ronse, Waasmunster; W.VI.(3): Ingooigem, Wingene; Z. VI.(11): Biervliet, Braakman, Graauw, Koegorspolder, Koewacht, Kloosterzande, Luchteren, Sas van Gent, Termeuzen, Vogelwaarde, Zaamslag, Zuiddorpe; Fra(21): Nieppe, Pommeroeul, Pont.St.Maxence-sur-Oise, Vermeuil-en-Halatte.

***Aporia crataegi* (Linnaeus, 1758)**

Het groot geaderd witje werd talrijk waargenomen ten zuiden van Samber en Maas, waar de soort inheems is. Het eerste exemplaar dateert van 16 mei te Linchamps (S. Wullaert). Eind mei stelde ik vast dat de vlinders volop vlogen te Resteigne. Piekaantallen werden bereikt rond 10 juni. De laatste vermelding kwam van J.-L. Renesson te Sainte Marie-sur-Semois op 11 juli. Er zijn geen vlinders waargenomen buiten hun normale biotopen.

Vindplaatsen: Lux.(157): Petit-Han, Resteigne, St.Léger (Virton), Ste.-Marie-sur-Semois, Virton; Nam(1): Nismes; Fra(6): Lautenbach, Linchamps.

Figuur 8-11: Histogram per pentade van: *Issoria lathonia*, *Nymphalis antiopa*, *Macdunnoughia confusa* en *Hoplodrina ambigua*.

Polyommatus coridon (Poda, 1761)

Op 7 augustus kon ik te Han-sur-Lesse, Resteigne en Belvaux de blauwtjes massaal waarnemen. J.-L. Renesson meldde te Poncelle nog 8 vlinders op 8 en 12 augustus. Er zijn dus enkel vlinders in de normale biotopen gezien.

Vindplaatsen : Nam.(120): Belvaux, Han-sur-Lesse, Resteigne. Lux(8): Poncelle.

Argynnis paphia (Linnaeus, 1758)

Het eerste exemplaar werd al zeer vroeg gezien door H. De Decker op 28 juni te Somme-Leuze. Het is de vroegste tot nu toe gerapporteerd. In 1997 werden echter minder vlinders buiten het normale verspreidingsgebied gezien. Zo ontbreken de inmiddels traditioneel geworden waarnemingen uit Oost-Vlaanderen. S. Wullaert nam de soort daarentegen waar te Rumbeke op 11 augustus. Eveneens interessant was een vlinder te Maaseik op 7 augustus (G. Pierloot). De overige waarnemingen gebeurden op plaatsen waar de keizersmantel inheems is. De top van de vliegtijd lag rond 10 juli. Er werden in totaal 121 vlinders opgetekend. De vliegtijd liep tot 16 augustus toen nog tien vlinders te Aubange rondvlogen.

Vindplaatsen: **Lim(1)**: Maaseik; **Luik(2)**: Remouchamps; **Lux (75)**: Aubange, Buzenol, Virton; **Nam.(36)**: Belvaux, Han-sur-Lesse, Nismes, Resteignes, Somme-Leuze ; **W.Vl.(1)**: Rumbeke; **Fra.(6)**: Linchamps, Nieppe (forêt dominale).

***Issoria lathonia* (Linnaeus, 1758)**

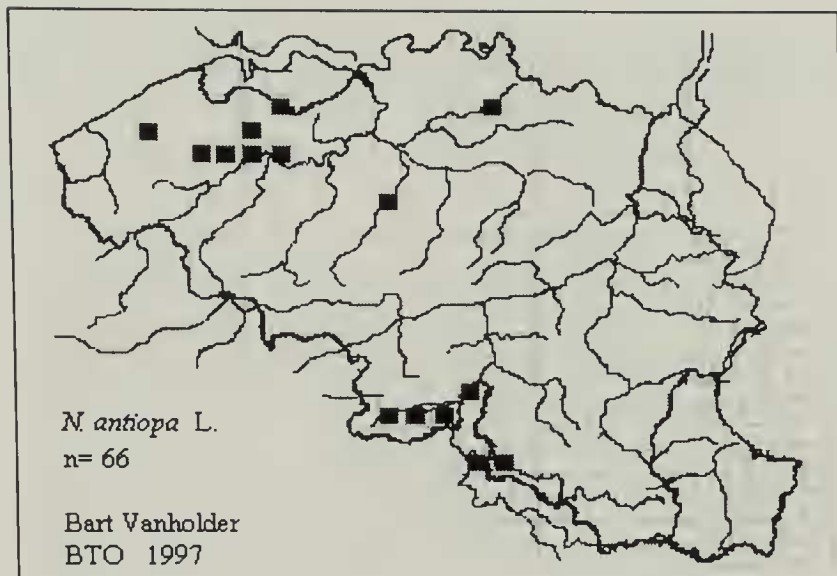
Met 122 vlinders hebben we een zeer goed jaar achter de rug. Verheugend is dat een belangrijk aandeel van de 122 vlinders kwam uit de recent gevestigde populaties (Vanholder 1997). In 1997 mogen we de populatie in Zeeuws-Vlaanderen als zeer geslaagd beschouwen. De eerste kleine parelmoervlinder uit België in 1997 kwam van J. Chapelle te Rocheux op 18 april. De enige andere van de eerste generatie zag H. Reumkes te Lanaye op 3 mei. De zomergeneratie was beter vertegenwoordigd: Deze startte op 7 juni te Nismes (T. Dewitte). Op 6 juli meldde A. Verboven het eerste exemplaar aan de kust, te Oostduinkerke, waar de populatie sinds 1995 bestaat. Het hoogtepunt van de generatie viel einde juli begin augustus (zie fig. 8). Op 27 juli nam R. Litt een copula waar te Rocheux. A. De Turck vond te Nieuwpoort een tiental vlinders op 2 augustus; deze bevonden zich op een terrein waar ze voordien nog niet gesignaleerd waren, wat suggereert dat de populatie daar in expansie is. Er werden verder de gehele zomer door vlinders waargenomen. Een vrij groot aantal kwam nog in september en zelfs tot in oktober voor. E. Taelman tekende de uiterste waarneming ooit op: 24 oktober te Hulst. Twee dagen voordien had T. Dewitte nog een vlinder gezien te Vierves-sur-Viroin.

Vindplaatsen: **Luik(12)**: Lanaye, Lixhe; **Lux.(10)**: Noirefontaine, Rocheux; **Nam.(23)**: Auffe, Belvaux, Dinant, Han-sur-Lesse, Jambes, Lessive, Nismes, Olloy-sur-Viroin, Somme-Leuze, Vierves-sur-Viroin; **W.Vl.(15)**: Nieuwpoort, Oostduinkerke; **Z.Vl.(49)**: Hulst, St.Jansteen; **Fra.(12)**: Pont. Ste.Maxence-sur-Oise, Rouffach.

***Nymphalis antiopa* (Linnaeus, 1758)**

In 1995 dook de rouwmantel voor het eerst sinds lang weer op in onze regio. Er was sprake van een uitgebreide migratie in de zomer (Vanholder 1996). We zagen sindsdien steeds nakomelingen van deze migratie onder de vorm van lokaal gevestigde populaties. Er werd nu vastgesteld dat de populatie op de grens tussen Oost- en West-Vlaanderen (zie fig. 12) schijnt uit te breiden terwijl in Noord-Limburg in 1997 geen waarnemingen meer opgetekend werden. Een eerste vlinder werd door J. Doucet gezien op 9 maart te Chimay. De meeste rouwmantels zijn door S. Wullaert opgemerkt tijdens zijn bezoek aan Les Hautes-Rivières. Hij zag er op 31 maart liefst 8 vlinders. De vlinder wordt er als inheems beschouwd. In dezelfde biotopen zag ik samen met S. Wullaert nog 3 vlinders op 10 april. De eerste melding buiten de biotopen kwam van W. Troukens uit Anderlecht. Hij vond op 25 april de onmiskenbare voorvleugel van een rouwmantel. Heel lang kon die er nog niet gelegen hebben, mieren en regen ruimen dergelijk dierlijk afval al vlug op. Misschien werd de vlinder door een vogel verschalkt. Het is in elk geval een bewijs voor zijn aanwezigheid. In mei en juni werden enkel nog afgevlogen vlinders gezien in hun gekende biotopen: Olloy-sur-Viroin, Linchamps. In de zomer werden in een brede cirkel rond Gent maar liefst 36 waarnemingen bekend, veelal op nieuwe lokaliteiten. Het grootste deel danken we aan de volgehouden observaties van B. Notebaert die begonnen op 22 juli te Merendree. Al vlug volgden meer vlinders in de regio. Het hoogste dagtotaal werd op 26 juli opgetekend met 6 vlinders. Ook buiten deze regio werden nog vlinders gezien zoals te Zedelgem, waar W. Van den Brande voor het eerst de soort meldde op 3 augustus. In het najaar volgden de overwinterraars die nog gezien werden te Presgaux op 12 september (M. Gillard), Oignies op 25 september (T. Dewitte) en de laatste op 18 oktober te Lotenhulle (H. De Decker) (zie fig. 9). In totaal werden 63 vlinders gemeld en dit is een zeer mooi aantal.

Vindplaatsen: **Ant.(1)**: Zammel; **Hen.(1)**: Chimay; **Nam.(8)**: Heer-sur-Meuse, Oignies, Olloy-sur-Viroin, Pesche, Presgaux; **O.Vl.(36)**: Drongen, Gent, Landegem, Lovendegem, Mariakerke, Merendree, Vinderhout, Zelzate; **W.Vl.(2)**: Lotenhulle, Zedelgem; **Fra.(13)**: Les Hautes Rivières, Linchamps, Thilay.

Figuur 12: Vindplaatsen van *Nymphalis antiopa* in België 1997.

Nymphalis polychloros (Linnaeus, 1758)

De grote vos wordt de laatste jaren regelmatig aangetroffen dan vroeger. De eerste vlinder uit 1997 werd al zeer vroeg, op 9 maart, gemeld te Wegnez (J. Chapelle). Dit is de vroegste datum ooit meegedeeld. F. Leeb zag het tweede exemplaar te Spa. Er werden voornamelijk overwintelaars gezien, met een topaantal op 10 april. Toen zag ik samen met S. Wullaert in de Franse grensstreek met België in de late namiddag een tiental vlinders rond de katjes van een iep. De laatste overwintelaars werden eind mei nog gemeld: te Chimay op 16 mei (M. Gillard) en te Remouchamps op 19 mei (J. Chapelle). In Noord-Limburg werden verschillende vlinders gezien door G. Pierloot. Een eveneens bijzondere lokaliteit was Eeklo waar op 30 maart een vlinder gezien werd door W. Coppens. Waarnemingen van de nieuwe generatie in de zomer waren schaarser: een eerste vlinder te Somme-Leuze op 28 juni (D. De Decker). Verder waren er nog enkele in juli. Bijzonder waren de drie waarnemingen op een vlinderstruik in augustus te Gent (zie fig. 13). Het totaal van 50 vlinders toont aan dat het een goed jaar was voor deze soort.

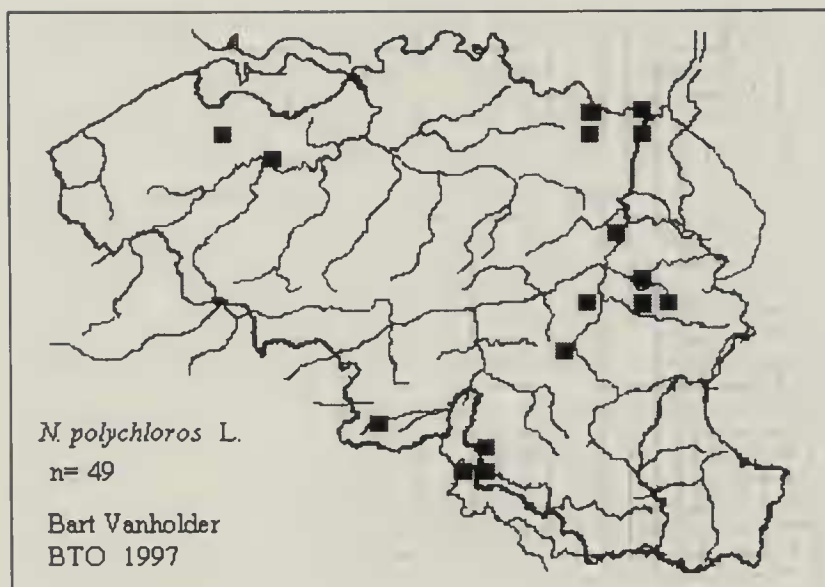
Vindplaatsen: **Hen(2)**: Chimay; **Lim(4)**: Bocholt, Kessenich, Maaseik, Meeuwen-Gruitrode; **Luik(20)**: Lanaye, Sougné-Remouchamps, Spa, Villers-au-Tour, Wegnez; **Lux.(2)**: Gédinne; **Nam.(1)**: Somme-Leuze; **O.Vl.(4)**: Eeklo, Gent; **Fra.(16)**: Dèvres, Les Hautes Rivières, Linchamps, Sorendal **Ned.(1)**: Bemeler berg Maastricht.

ERRATUM: In het verslag van 1996 werden verkeerdelijk vlinders opgetekend voor de provincie Limburg. Enkel de vindplaats Zolder dient behouden. De overige vindplaatsen in Limburg dienen geschrapt. De gegevens van *N. antiopa* van G. Pierloot werden per abuis bij deze van *N. polychloros* gevoegd. Alle vermeldingen van *N. polychloros* van G. Pierloot vervallen dus. Waarvoor onze excuses.

Stegania trimaculata (De Villers, 1789)

Alle drie de exemplaren kwamen op rekening van R. Guinez te Vorst. Hij ving twee dieren van de eerste generatie op 28 mei en 4 juni. Het enige exemplaar van de tweede generatie kwam voor op 8 september. Dit bevestigde in 1997 weerom het bestaan van de lokale populatie.

Vindplaatsen **Bra.(3)**: Vorst.

Figuur 13: Vindplaatsen van *Nymphalis polychloros* in België 1997.

***Siona lineata* (Scopoli, 1763)**

Deze spanner werd enkel in zijn biotopen opgemerkt. L. Yde zag de eerste te Dourbes op 15 mei. J.-M. Van Den Berghe ving de tweede in een U.V.-lichtval op 30 mei te Matagne-la-Grande. Het hoogste dagtotaal werd op 6 juni bereikt in drie verschillende lokaliteiten. M. Gillard tekende tussen 5 juni en 24 juli 70 vlinders op te Presgaux, voornamelijk op licht. R. Spronck meldde 2 exemplaren te Eben-Emael op 10 juni.

Vindplaatsen: **Luik(10)**: Eben-Emael, Haccourt, Lanaye; **Lux.(10)**: Wellin; **Nam(75)**: Dourbes, Matagne-la-Grande, Presgaux.

***Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763)**

Een zwak jaar, het vierde op rij. Op het eerste exemplaar na, werden alle vlinders in Oost-Vlaanderen gezien. Het enige West-Vlaamse exemplaar werd reeds op 24 maart gezien te Wingene door L. Yde. H. Kinders zag het volgende te Hamme op 1 april en een tweede de dag erna. M. Faquaet schreef dat hij de vlinder slechts voor het eerst in 26 jaar in Wetteren aantrof: op 8 en 9 april. M. van Opstaele meldde het laatste exemplaar van de eerste generatie tijdens een nachtvangst te Eeklo op 1 mei. Het enige exemplaar van de tweede generatie werd door H. Kinders op 28 juli te Hamme opgetekend.

Vindplaatsen : **O.VI.(7)**: Eeklo, Hamme, Wetteren, Zomergem; **W.VI.(1)**: Wingene.

***Cryphia algae* (Fabricius, 1775)**

Een eerder mager jaar met 25 waarnemingen. De eerste datum was 29 juli met simultaan Meise (O. Van Kerkhove) en Hamme (H. Kinders). Het grootste aantal, 5 stuks, werd op 7 augustus opgetekend te Antwerpen, Wachtebeke en Hamme. Het laatste vlindertje meldde G. De Prins op 23 augustus te Antwerpen-Linkeroever. Deze typische zomervlieger kwam steeds op HPL-licht.

Vindplaatsen: **Ant(7)**: Antwerpen (L.O.), Ekeren, Zwijndrecht; **Bra.(2)**: Anderlecht, Meise; **Lim(1)**: Maaseik; **Luik(1)**: Lanaye; **O.VI.(14)**: Dendermonde, Haaltert, Hamme, Wachtebeke.

***Catocala sponsa* (Linnaeus, 1758)**

Merkwaardig genoeg werden alle vlinders gezien op 9 augustus. Te Linchamps zag S. Wullaert 5 vlinders op smeer en nog een 6de op licht. Te Mariembourg was er nog een vlinder op U.V.-licht (J.M. Van den Berghe).

Vindplaats: **Nam.**(1): Mariembourg; **Fra** (6): Linchamps.

***Macdunnoughia confusa* (Stephens, 1850)**

Deze *Plusia* lijkt wat op de terugweg na de mooie jaren 1991–1995 hoewel hij nog steeds op nieuwe plaatsen opduikt. Met 80 waarnemingen stagneerde het aantal gedurende de laatste drie jaren. De voorjaarsgeneratie was bijzonder pover met de enige vlinder te Hamme op 31 mei (H. Kinders). Dan is het wachten tot 1 augustus te Vorst (R. Guinez). In augustus kwam de vlinder regelmatig voor met naar het einde van de maand toe een onafgebroken reeks die voortliep tot 11 september. Hier werd ook het hoogste dagtotaal genoteerd op 5 september met 7 stuks. De aantallen dalen dan al vlug en de laatste vlinders vlogen op 27 september. Deze datum werd zowel door H. Kinders te Hamme als door G. Verjans te Mortroux (nog drie vlinders) opgetekend. Ruim 25% van de vlinders werd fouragerend op vlinderstruik waargenomen, zowel overdag als in de avondschemering.

Vindplaatsen: **Ant.**(3): Beerse, Ekeren, Geel; **Bra.**(33): Anderlecht, Heverlee, Vorst; **Lim.**(6): Maaseik, Neerpelt, Ophoven; **Luik**(13): Amay, Eben-Emael, Lanaye, Mortroux; **O.Vl.**(20): Dendermonde, Haaltert, Hamme, Maldegem, Ussel; **W.Vl.**(5): Deerlijk, Wingene.

***Autographa bractea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Het enige exemplaar werd door G. Vermeersch gevangen te Sint-Job-in-'t-Goor tijdens een nachtvangst op 14 juli. De vindplaats valt wel ver buiten het normaal biotoop zodat we aannemen dat het om een zwerver ging. Het exemplaar is slechts de tweede vermelding voor de provincie Antwerpen. Het eerste exemplaar werd in 1973 te Wechelderzande verzameld op 30 juni. Dit gegeven werd over het hoofd gezien in de recente lijst van W. De Prins (1998). Er werden in 1973 in het trekvlindersverslag in Nederland 13 exemplaren opgenomen (Janssen, 1980). Dit bewijst dat het een soort is die af en toe op de dool gaat. Het eerste exemplaar bekend uit België werd op 3 augustus 1921 te Argenteau verzameld door P. Houyez.

Vindplaats: **Ant.**(1): Sint-Job-in-'t-Goor.

***Hoplodrina ambigua* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

De eerste generatie startte op 24 mei te Les Hautes-Rivières (S. Wullaert). Tot midden juli zagen we vlinders van deze generatie (zie fig. 11). Vanaf einde juli vlogen de vlinders van de tweede generatie die het volhielden tot 1 oktober te Jemeppe-sur-Sambre (B. Soyeux). Het hoogste dagtotalen werden op 15, 21, 22 en 23 augustus opgetekend met telkens 6 stuks.

Vindplaatsen: **Ant.**(32): Antwerpen (L.O.), Ekeren, Geel, Merksem, Mortsel, Zoersel, Zwijndrecht; **Bra.**(7): Anderlecht, Meise, Ottignies, Vorst; **Lim.**(1): Maaseik; **Luik**(5): Amay, Battice; **Nam.**(1): Jemeppe-sur-Sambre; **O.Vl.**(34): Deinze, Dendermonde, Eeklo, Haaltert, Hamme, Knesselare, Lokeren, Vurste, Wachtebeke; **W. Vl.**(36): Deerlijk, Wenduine; **Fra** (4): Aiglemont, Les Hautes Rivières.

***Chloantha hyperici* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Enkel A. De Turck meldde deze uil, zij het in minder grote aantallen. Een eerste waarneming gebeurde op 11 augustus te St.-Jans-Molenbeek waar hij drie vlinders dood aantrof. Op 13 augustus werd er een vlinder aangetrokken door licht. Op 10 september kon het jaar voor *C. hyperici* afgesloten worden met alweer een dood exemplaar in het metro-station.

Vindplaats: **Bra.**(5): St.-Jans-Molenbeek.

***Mythimna albipuncta* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Eindelijk nog eens een zwerver met wat beter nieuws: 101 stuks is lang niet slecht voor deze soort. De eerste twee exemplaren vond ik op 3 mei: één tijdens een nachtvangst te Han-sur-Lesse en dezelfde nacht zat in Maaseik eveneens een exemplaar in mijn lichtval. In mei werden enkel nog op de 18de te Aiglemont (A. Artoisenet) en de 30ste te Meise (O. Van de Kerkhove) een vlinder gezien. De eerste generatie vloog volop in juni met een laatste op de 15de te St.-Jans-Molenbeek (A. De Turck). De tweede generatie startte op 2 augustus te Maaseik. Doorlopend kwamen waarnemingen binnen tot het einde van deze maand. Het hoogste aantal werd opgetekend op 13 augustus met 12 stuks. Half september waren er nog twee vermeldingen van K. Janssens te Mortsel en te Zwijndrecht. Een laatste exemplaar werd opgetekend door R. Guinez te Vorst op 29 september.

Vindplaatsen: **Ant.**(13): Antwerpen L.O., Ekeren, Mortsel, Zwijndrecht; **Bra.**(9): Anderlecht, Meise, Ottignies, St.-Jans-Molenbeek, Vorst; **Lim.**(28): Maaseik, Ophoven; **Luik**(4): Amay, Visé; **Lux**(3): Laclaireau, Vance; **Nam.**(2): Franc-Waret, Han-sur-Lesse; **O.Vl.**(38): Assenede, Dendermonde, Eeklo, Haaltert, Hanme, Knesselare, Maldegem, Wachtebeke; **W.Vl.**(2): Deerlijk, Wenduine; **Fra.**(2): Aiglemont.

***Mythimna l-album* (Linnaeus, 1758)**

Het enige exemplaar uit 1997 werd te Spa op licht gelokt door F. Leeb op 5 juni.

Vindplaatsen: **Luik**(1): Spa..

***Mythimna sicula* (Treitschke, 1835)**

Er was tijdens het afgelopen jaar slechts één melding te Mariembourg op 7 juni (J.-M. Van Den Berghe).

Vindplaatsen: **Nam**(1): Mariembourg.

Dankwoord

Aan M. Gillard voor zijn coördinatiewerk t.a.v. de Franstalige medewerkers. Aan alle medewerkers van het BTO voor het nauwkeurig noteren en doorsturen van hun gegevens, vooral aan al diegenen die uitdrukkelijke melding maakten van exemplaren die (re)migrerend werden waargenomen, aan het voltallige sectiebestuur van het BTO voor hun inbreng en discussie, aan de Uyttenboogaert-Eliassenstichting voor het verstrekken van subsidies, aan B. Misonne voor het klimatologisch overzicht van 1997, aan B. Klaps voor de nodige software. Tot slot een oproep aan alle vlinderliefhebbers om zich aan te melden als medewerker. U ontvangt dan de benodigde formulieren en de laatste nieuwsbrief.

Bibliografie

- Klimatologisch Overzicht van het jaar 1997. http://www.meteo.oma.be/IRM-KMI/climate/ba97_nl.htm
- Boireau, P., 1996. Quelques données inédites sur *Danaus chrysippus* en France continentale, accompagnées d'un appel à la collaboration (Lepidoptera Nymphalidae, Danainae). — *Alexanor* 19 (5): 259-260.
- De Prins, W., 1998. Catalogue of the Lepidoptera of Belgium. — *Studiedocumenten van het K.B.I.N.* 92: 1-236.
- Garcin, G. & A., 1997. Observation du Petit Monarque *Danaus chrysippus* sur le sentier littoral du Cap Taillat (Var). — *Faune de Provence* (C.E.E.P.) 18: 5-6.
- Jack, J., 1985. Première observation de *Danaus chrysippus* en France continentale (Lepidoptera Nymphalidae). — *Alexanor* 13 (8): 367-368.
- Janssen, A., 1977-1988. *Catalogus van de Antwerpse Lepidoptera*. — Vlaamse Vereniging voor Entomologie, Antwerpen.
- Tennent, J., 1995. *Danaus chrysippus* Linnaeus 1758; a review of records and present status in the Maghreb countries of Morocco, Algeria and Tunisia (Lepidoptera, Danainae). — *Nota Lepidopterologica*. 17 (3-4): 201-216.
- Vanholder, B., 1996. Trekvlinders in 1995, twaalfde jaarverslag (Lepidoptera). — *Phegea* 24 (2): 49-68.
- Vanholder, B., 1997. Trekvlinders in 1996, dertiende jaarverslag (Lepidoptera). — *Phegea* 25 (2): 41-64.

Tabel 1: Trekvlinders per decade in België 1997

soort	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	totaal
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
België 1997	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
<i>P. xylostea</i>				1			9	259	69	41	19	7	1539
<i>U. ferrugalis</i>								1					3
<i>M. sticticalis</i>								1					2
<i>N. noctuella</i>					1		3						7
<i>A. convolvuli</i>									10	13	6	2	33
<i>A. conv. (rups)</i>								1					1
<i>A. atropos</i>						2	1						3
<i>D. neri</i>					1								1
<i>H. livomica</i>							1						1
<i>M. stellularum</i>	1		2			6	3	2	4	2	1	5	51
<i>C. croceus</i>						1		2	36	28	7	1	155
<i>C. hyala</i>						1		6	1	1	1		11
<i>V. atalanta</i>	1		8	3	16	66	173	111	87	133	36	184	22178
<i>V. cardui</i>				5	1	4	3	7	4	15			318
<i>A. gamma</i>				1	5	16	24	10	9	4	1	28	9357
<i>C. chalcites</i>													28
<i>M. unipuncta</i>													5
<i>P. saucia</i>													3
<i>A. ipsilon</i>						1	1	1	3	2	2	5	22

Tabel 2: Dwaalgasten en zwervers per decade in België 1997

	jan			feb			mrt			apr			mei			jun			jul			aug			sep			okt			nov			dec			totaal
	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii				
België 1997	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii				
L. formosana																																			19		
D. reticularis																																			6		
H. fuciformis													4	5	8	1	1																	26			
P. proserpina (nups)																																			27		
H. euphorbiae															2																			2			
H. euphorb (nups)																																			50		
H. gallii															2																			2			
idem (nups)																																			45		
I. podalirius													1	1	14	8																		22			
P. machaon							4			9	12	8	8	1	1				9	10		46	76	5	4	3			4					201			
idem (nups)																																			75		
A. crataegi													1	14	27	114																		164			
L. coridon																																			128		
A. paphia																			1	78	2	6	13	22										122			
I. lathonia															1	1	3	1	1	9	27	13	10	22	10	1	2							122			
N. antiopa																2																		63			
N. polychloros																																			49		
S. trimaculata																																			3		
S. lineata															1	1																		25			
R. cervicalis																																			8		
C. algae																																			25		
C. sponsa																																			7		
M. confusa																																			81		
A. bractea																																			1		
H. ambigua																																			120		
C. hyperici																																			5		
M. albipuncta																																			101		
M. l-album																																			1		
M. sicula																																			1		